

A SEDMNÁCTEJ LISTOPAD, JÁ JSEM VEDL PRŮVOD

REPORTÁŽ/PERFORMANCE/BARBORA POHOŘSKÁ/20. 11. 2019

Kouř. Valí se přes přední řady až ke mně. Je tak silný, že zahaluje celou scénu, pódium, dva herce, dokonce i toho mladíka přede mnou. Pokašlávání, někdo odchází. Přestávám vidět, oči začínají lehce štípat a naše nosy pociťují nepříjemný silný zápach. Já se pomalu propadám do minulosti. Do časů, které halí nejen zápach a silný kouř, ale i vzpomínky na bolest, euforii a na zklamání.

Fuga je polyfonní hudební skladba. **Fuga 89** je vícehlasá zpověď. Zpověď Čechů a také hrstky Němců, zpověď těch, do jejichž životů zasáhl rok 1989. Je to mnohohlasá zkušenost života za posledních třicet let, vzpomínka na minulost a rekapitulace dneška.

Devatenáct nula pět. Stepuji v předsálí Veřejného sálu Hraničář, dynamického kulturního pupku Ústí nad Labem, který se za pár let své existence stal středobodem uměleckého, kulturního a v některých případech i politického dění ve městě. Místnosti dominují dva sloupy, oba od stropu až k podlaze popsané jmény těch, kterým nebyla místní kultura a život lhostejné a kteří k přerodu tohoto původně kina přispěli. Schody k sálu, kde se dnešní večer odehraje, zůstávají zahrazené šarlatovým provazem. Vedle mě přešlapuje několik skupinek návštěvníků. Kromě šepotu v češtině rozeznávám i němčinu. Však dnešní premiéra Fugy 89 je dvojjazyčná a je představována v rámci festivalu **Dny české a německé kultury**, jak hrdě poznamenávají organizátoři ve svých pozvánkách na webu Hraničáře.

Čeká nás všechny performance propojující audiovizuální prvky s divadlem, která zapojí nejen běžný zrak či sluch, ale i čich. Zatím však ještě stále všichni přešlapujeme dole v předsálí a nevíme, co očekávat. Na pravé stěně foyer visí několik fotografií. Lidé v nepadnoucích bundách, právě se stavějící paneláky s panelovými díly obsahujícími již vsazená okna a dveře houpajícími se na jeřábu, trabanty a zeď, to všechno nám má připomenout dobu před třiceti lety.

Po několika málo minutách je šarlatová závora otevřena a já šplhám po schodech až do sálu. Vítají nás dvě postavy skrčené před pódium, oblečené v zimních bundách; muž víří vzduch esencí vonných tyčinek, žena vyluzuje táhlý všudypřítomný zvuk na tibetskou zpívající mísu. Usazují se kamsi do prostřední řady, přede mnou usedá skupinka německých návštěvníků.

Prohlížím si scénu. Dominuje jí plátno. Před ním na pódiu nízký obdélníkový kus nábytku, asi stůl či lavice, pokrytý černou tkaninou, na něm na stojánku kamera. Perforovaný tabulační papír, který používaly staré jehličkové tiskárny, se line z místa pod kamerou až do štosu položeném na podlaze před lavicí. Místo na ní z obou stran kamery dozdobují zelené šlahouny umělých rostlin. Všude po pódiu se povalují kupy zlatavého listí. Celý obraz je rámován dvěma sloupci vytvořenými ze zavěšeného tabulačního papíru, visícími po každé straně na hraně jeviště ze stropu.

Zaostřím pohledem na osvětlené plátno. Tam je promítán text psaný na stroji:

„V tomto představení nepoužíváme stroboskop, ale pouze vypůjčený kouřostroj, mlhostroj, větrostroj, a možná i bubbletron“ čtu si potichu. „V tomto představení pracujeme s vůněmi a pachy, pokud by vám to vadilo, můžete si zacpat nos a ústa. V tomto představení zazní hlasitá hudba, pokud by vám to vadilo, můžete si zacpat uši. V tomto představení tiskneme text určený ke čtení. Pokud by vám to vadilo, můžete zavřít oči. V tomto představení se nechceme nikoho osobně dotknout, třebaže se to nějakým způsobem stane.“

Náhle obě postavy vstávají.

„Toto je bratrská pomoc,“ protrhne napětí muž.

„Das ist eine brüderliche hilfe,“ překládá žena.

Postavy si lehají na břicho a za zpěvu jakési meditační melodie si svlékají bundy a další kusy zbytečného oděvu. V sále se stmívá. Muž i žena vystoupí na pódium. Zdá se, že zapínají kameru, text na plátně se dává do pohybu a papír zpod kamery najednou vytéká na štos před lavicí.

Za zvuků troubení neznámého cizokrajného nástroje na plátně sledujeme česky i německy psané výpovědi severočeských obyvatel. Vzpomínají na život na Ústecku před rokem 1989. Jsou to vzpomínky na běžné dny, na obyčejné zážitky, popis každodennosti.

Troubení se mění v hlasitý šramot neurčitých zvuků místy přerušovaný tichem. Rozeznávám technické zvuky podobné ladění kanálů na starých televizích. Pak ještě mnoho dalších, které mé ucho nepozná. Kakofonie náhle jako lusknutím prstu utichá a naše ušní bubínky zaplavuje polohlasný konstantní šumot.

Výpovědi pokračují dál, nyní přerušovány zvuky ptáků.

„...Nutno přiznat, že směnný obchod došel až k vrcholu dokonalosti a co nebylo, tak se sehnalo.“

Muž i žena jsou nyní v pláštěnkách, ve žluté a červené. Něco házejí na plotýnkový vaříč pod jevištěm. Na hlediště se snáší postupně stále hustší kouř. Nosem mi pronikají nepříjemné vůně. Savo, či jiná dezinfekce na WC. Teď se to mění, cítím spáleninu. Kouř se dostal až ke mně, leze mi do očí, štípe mě. Zápach se mění každých pár vteřin, nyní mi připomíná čaj. Na plátně se odvíjejí další a další vzpomínky pamětníků proložené obrázky Lenina a Stalina. Sálem to duní.

„...Na chodbě ve škole vysely ty červený prapory a tam byla ta síň tradic, kam povinně každý týden v rámci občanský výchovy nás soudružka učitelka zavedla a tam vyseli, že jo Lenin, několikrát Stalin, Gottwald, samozřejmě, a tyhle zločinci a masoví vrazi. A těm jsme se tam museli vlastně v podstatě skoro klanět...“

Dva dnešní průvodci teď stojí na jevišti v pozoru se zdviženou v lokti ohnutou pravicí. Kouř, který sál stále ještě neopustil, nám ztěžuje dýchání. Z reproduktorů se ozve ptačí zakrákání a zastřená melodie refrénu písně Kam tenkrát šel (můj bratr Jan). Výpovědi pokračují. Náhle se jejich odvíjení zrychluje tak, že přestávám stíhat číst. Pak se pohyb opět zpomalí. Do uší mi proniká zvuk traktoru, do nosu pak opět nepříjemný nepojmenovatelný zápach. Ten obtěžuje i ostatní v hledišti. Někteří si zakrývají nos šátky či kusy oblečení. Mladík z řady přede mnou vstává a odchází. Do konce představení se už nevrátí.

Postavy jsou zpět, nyní v plynových maskách. Zprava opět přichází kouř. Při zaslechnutí nepříjemného komářího bzučení se otřesu. Komentáře na plátně se nyní věnují špatnému ovzduší, které bylo pro sever Čech koncem 80. let typické. Kouř je hustší a hustší. Přelévá se přes přední řady až ke mně. Kdosi vedle pokašlává. Celé jeviště je zahaleno v šedi, ani na plátno už není vidět. Slyšíme pouze zvuky staré jehličkové tiskárny.

Dosud tištěné vzpomínky se přeměňují ve zvukové, čtené jedním monotónním dívčím hlasem:

„Můj další jako velice veselej příběh je, že šestnáctýho listopadu v Praze v Parku oddechu a kultury Julia Fučíka na Výstavišti byla přehlídka studentských divadel...“

Jeviště zalévá žluté světlo, kouř štípe na patře. Z reproduktorů se ozývají dunivé zvuky.

„...A když nám poslali tu pozvánku, no, tak k tomu byla přiložená ještě jedna pozvánka. Na manifestaci. Sedmnáctýho listopadu...“

„...A sedmnáctej listopad, já jsem vedl průvod...“

Pamětníci dále vzpomínají na průběh manifestace. V kouřovém oparu se opět objevují dvě postavy. Na hlavě helmu, na těle reflexní vestu, v rukou snad obušek. Pochodují na místě.

Sálem zní velice jemně a jakoby zdálky několikahlasné heslo demonstrantů 17. listopadu „Máme holé ruce!“.

Pak slyšíme dunění, tříštění skla, postavy si připíjejí.

Text na plátně se opět rozpohybuje. „Chaos. Změna. Chaos. Radost,“ jsem schopná z něj zaznamenat. Z dále zní slova české hymny zpívané německy. Pár tónů piana a pokračují vzpomínky na devadesátá léta.

„...Já jsem chtěl v devadesátých letech cestovat...“

„...Dostal jsem se, kam jsem chtěl...“

Postavy sklízají listí válející se všude po jevišti, hrnou jej do velkých odpadkových pytlů. Vzpomínky pokračují.

Pak muž a žena ulehají na břicho na zem, se světlem ruce, čtou cosi o prolomení těžebních limitů:

„...Říkali nám, že uhlí je naše zlato, a že ho musíme všechno spálit...“

„...Tak si myslím, že by se dnes nemělo těžit nikde!“ zakončí rozčileně.

Štafetu přebírají německé vzpomínky na porevoluční dobu raných devadesátých let. Na plátně sledujeme lidi, vozy, ruch německých měst, k uším nám doléhají německé komentáře. Hlasy se střídají, mužské i ženské.

Náhle vše střídá nepříjemný umělý řezavý zvuk, jeho hlasitost se stále zvyšuje. Na plátně se objevují fotografie, obrázky. „Stop atomové hrozbě,“ čtu na jednom z nich. Opět se na mě valí kouř, tentokrát bez zápachu. V uších mi duní čím dál hlasitěji. Muž i žena přistupují k papírovým sloupům visícím po okrajích pódia, trhají je a balí se do nich. Nejprve nohy, pak trup i ruce. Na plátně se objevují další a další obrázky a texty, jsou však již přes všudypřítomný kouř téměř nečitelné.

Papírem obalené postavy nyní vylézají na sebe, posbírají pytle s listím a za zvuků nepříjemného hvízdotu se klátivým krokem vypotácejí ze scény.

Ticho.

„Ale teď už si myslím, že konečně už bychom to malinko rozhejbalí, proč ne?“

Po potlesku a vybrždění sálu zrakem zkoumám spoušť zanechanou na jevišti. Vaříč a nádoba neidentifikovatelného obsahu, lahve od čističů a sprejů a spousty, spousty papírů s potrhávanými vzpomínkami.